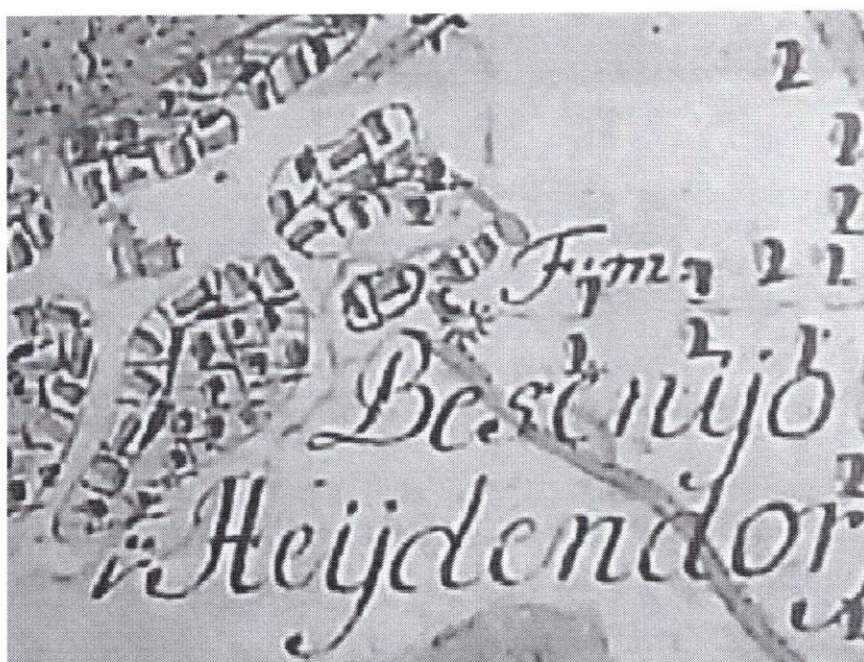

Piața Centrală – Viișoara, Bistrița

Județul Bistrița-Năsăud

Analiză istorică și stilistică a Pieței Centrale

Istoric de artă dr. Vasile Duda

Localitatea Viișoara s-a numit în germană Heidendorf, în dialectul săsesc Heendref, Hendraf, Hëndref, iar în maghiară Besenyő. Așezarea este atestată documentar în registrele dijmelor papale dintre 1332-1336, în care este consemnat preotul Johannes din villa Paganica. Satul a fost colonizat odată cu Bistrița și s-a dezvoltat după un model similar, cu o piață centrală din care se desprind două artere spre vest și două spre est. Populația nu este numeroasă, iar parohul comunității este apropiat de viața socială și economică a orașului Bistrița, în acest context este menționat în anul 1544 Adam Pomarius paroh în Heidendorf.

În anul 1453 Heidendorf figurează între localitățile districtului Bistrița pe care regele Ladislau le dăruia lui Iancu de Hunedoara care primea titlul de comite perpetuu al acestei unități administrativ-teritoriale. Evenimentele militare care afectează Bistrița a marcat și mica așezare din partea de vest a cetății medievale, dar resursele sale teritoriale îi permit o dezvoltare independentă, bazată în mare parte pe autoconsum. În anul 1557 este menționat un ajutor aprobat în zonă de primarul Sibiului, ajutorul era acordat pentru refacerea suferită într-un incendiu devastator. Nu este exclus ca refacerea bisericii în forma actuală să se definitiveze după această intervenție majoră, dar nu avem informații directe în acest sens.

Recesămintele din 1642 menționează 14 gospodării, iar cel din 1695 indică 24 de case, așadar majoritatea nucleului central și parțial străzile principale sunt ocupate de case în mod constant. Ultima invazie tătară din 1717 nu a cauzat probleme cetății Bistriței, dar localitățile limitrofe, printre care și Heidendorf sunt prădate și incendiate. În 1788 un incendiu a distrus școala și casa parohială, inclusiv biserica, iar în 1863 au fost afectate de incendiu 88 de case.

În acest context majoritatea imobilelor construite în piața din preajma bisericii parohiale au fost ridicate după 1863, iar linia stilistică se încadrează în caracteristicile de la finalul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX.

Principală sursă de venit a locuitorilor este legată de comerțul cu vin, se pare că dealurile nordice, cu expunere pe panta sudică la soare a permis practicarea viticulturii de cea mai bună calitate, fiind o sursă importantă de venit. În 1559 parohul din Heidendorf era reclamat la judele Bistriței pentru comercializarea vinului la Lechința, iar pe Prkursul următoarelor secole sunt diverse documente ce menționează producția de vin, mult mai mare decât la alte localități comparative. Podgoria a devenit celebră prin soiul Steininger pe care îl producea Johann Ruding și care avea clienți importanți în toată Europa, între beneficiari figurând și cancelarul german Bismarck care mulțumea într-o scrisoare din 1895 pentru vinul primit.

Pe lângă viticultură sunt menționate treptat și alte meserii specifice mediului urban, așa cum este în 1470 măcelarul Francisc, în 1501 curelarul Andreas Nyerges ori un pantofar în 1713. Numărul meseriașilor nu a ajuns să fie atât de mare încât să se aplice statutele urbane din cetate, dar organizarea urma modelul central. Tot după modelul Bistriței sunt menționați în 1578 prezența unor tineri din parohia Heidendorf la universități din Europa, cel mai cunoscut este Athanasius Paganicus de la Universitatea din Wittenberg.

În partea de sud-est a localității pe un canal amenajat a funcționat o moară, iar la 1698 este menționat morarul Hannes Czickert. Între zona morii și colțul estic al pieței s-a dezvoltat o zonă mai aglomerată, care a cuprins și casa parohială și scoala. Axa de sud-est a fost blocat pentru circulație de prezența canalului morii a deviat circulația spre Bistrița spre axul nordic al pieței, pe actualul traseu al drumului național. Canalul de apă din partea estică și-a pierdut rolul economic pe care l-a avut până în secolul al XIX-lea și a fost dezafectat, dar zona și-a păstrat amprenta umedă, ceea ce explică și un dezinteres pentru ocuparea cu loturi ordonate de locuințe

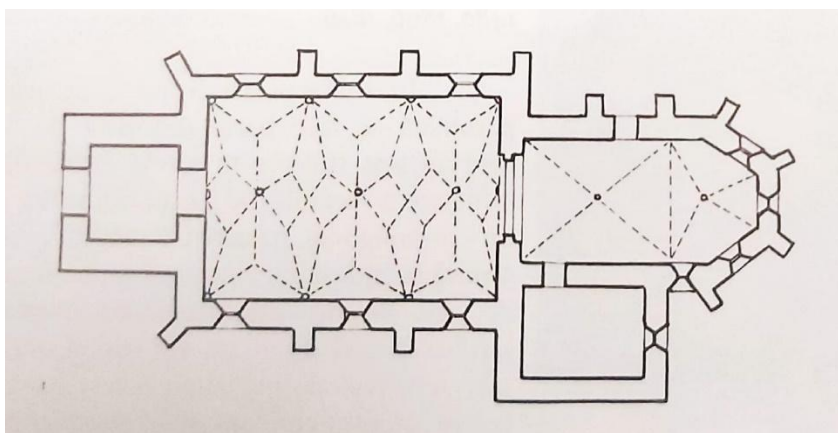
Planul Josefin din 1773 indică configurația generală a localității și respectiv modul în care s-a conturat piața în jurul bisericii parohiale. În harta de secol XVIII nu figurează spații construite în jurul bisericii și nici prezența unor amenajări comerciale de tipul celor care existau în centrele urbane. Nu se cunosc existența unor fortificații sau alte amenajări defensive specifice perioadei medievale, așa se explică și pierderile mari pe care localitatea le suferă la fiecare dintre raidurile de până la instalarea administrației austriece, după 1717, care vizau burgul Bistrița.

Harta localității din 1769-1773

La finalul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX în piața din preajma bisericii parohiale nu se cunosc construcții care să concureze silueta bisericii. O axă pietonală traversa proximativ în diagonală zona centrală, aproape perpendicular pe zona mediană a bisericii. Organizarea spațiului pieței s-a făcut subordonat față de obiectivul central: biserica.

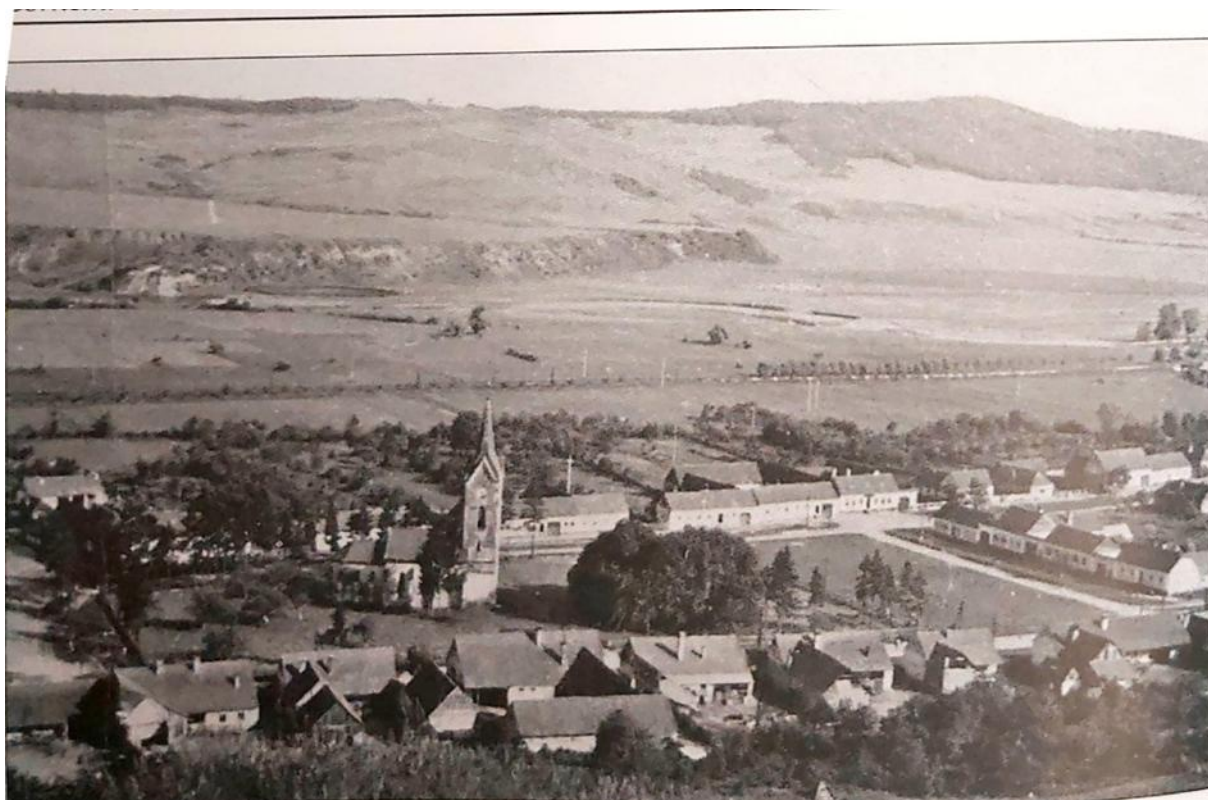
Biserica parohială din Vișoara aparține stilistic arhitecturii gotice. Construcția este o biserică sală cu turn pe vest și o sacristie amplasată pe latura de sud a corului. Nava bisericii cu trei travee are pereții susținuți de contraforturi treptate, acoperită de o boltă semicilindrică cu penetrații, ale căror chei de boltă sunt decorate cu scuturi heraldice. Pe latura de sud a navei se conservă un portal cu baghete profilat cu toruri semicilindrice. Corul, format din două travee, cuprinde absida poligonală scurtă și alta pătrată, cu bolți în arc frânt a cărei cheie de boltă poartă un decor ce reprezintă pe capul lui Christ. În peretele de nord al corului se află un tabernacol susținut de un pilastru plat decorat la partea superioară cu un medalion figurând Agnus Dei. Pe latura de nord a corului se află un portal în arc frânt, cu profil în formă de pară. Turnul amplasat pe latura de vest păstrează ferestre în arc frânt cu muluri polilobe și un portal în arc frânt, turnul fiind refăcut în urma incendiului din 1863, dar lucrările de restaurare din 2025 au scos la iveală vechile arce gotice de la parter. În anul 1729 se reface coiful turnului, iar în 1736 a fost montată orga cu un pozitiv, pentru suma de 20 florini și un butoi de vin. În anul 1746 – 47 a fost confecționat altarul bisericii iar în 1769 o orgă nouă, cu 200 florini, a fost montată în biserică. În 1784 a fost confecționat clopotul mijlociu, cu suma de 178 florini și cel mic cu 100 florini. Ca urmare a devastatorului incendiu din 1788, bolta și acoperișul bisericii au fost refăcute, în anul 1806.

Planul bisericii gotice din piață

Prin dispunerea pe axa est-vest biserica a determinat axa principală de organizare a spațiului, fără să existe o aliniere între fronturile pieței și laturile bisericii, iar de aici au rezultat și axele transversale de traversare a spațiului public.

În spațiul pieței nu sunt consemnate plantări, cu excepția ringului amenajat pentru organizarea spațiului de joc, prin plantarea în cerc a unui șir de arbori. Amprenta respectivă s-a păstrat, dar pe parcursul secolului XX au fost plantați în spațiul public și alte specii, fără să putem identifica un scop precis.

Spațiul central din Viștoara fără intervenții care să modifice aspectul de la începutul secolului XX

În piața nu a existat tradiția plantării unor specii mari de arbori pentru că spațiul deschis a avut tot timpul o utilitate comună, iar depărtarea fronturilor era importantă și pentru a îngreuna propagarea incendiilor. Prezența unui număr mai mare de arbori încep să fie introduși în preajma bisericilor din întreaga regiune doar de la începutul secolului XX, probabil ca influență a noilor principii de petrecere a timpului liber și de schimbare a percepției legate de utilitatea publică a terenului.

Probabil tot ca urmare a unor astfel de schimbări constatăm și împrejmuirea spațiului public la finalul secolului XX, ceea ce a determinat transformarea pieței publice într-un fel

de grădină a bisericii. Ad-hoc printr-o împrejmuire ușoară s-a schimbat percepția utilității spațiului public, iar noile amenajări ale pieței trebuie să redea spațiul public tuturor locuitorilor și să elimine îngrădirile neinspirate.

Ringul pentru dans din piața centrală – vegetație înscrisă în tradiția de amenajare a spațiului public din zonă

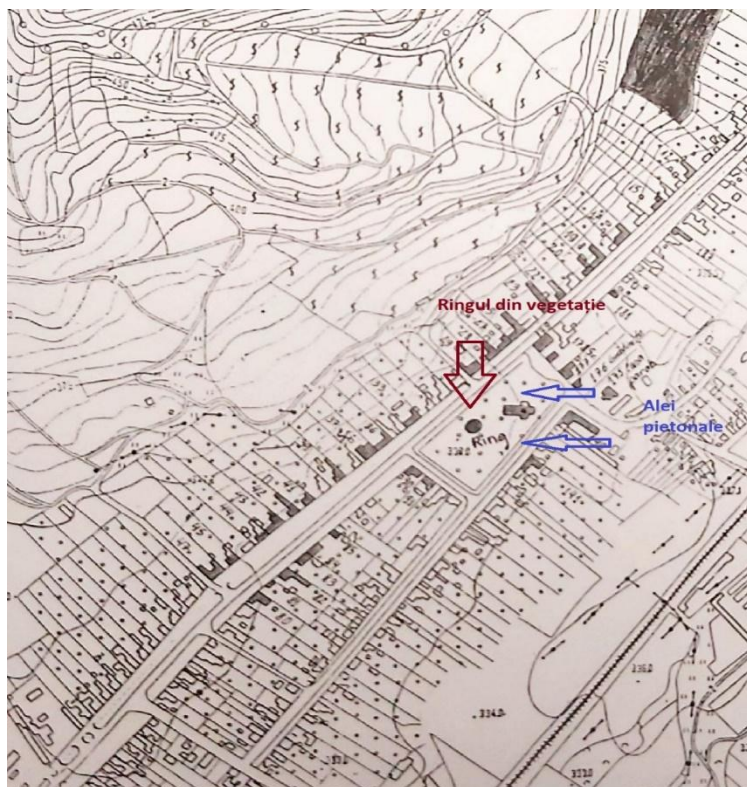
Construirea în partea de vest a pieței a Blocurilor ANL se dovedește o eroare majoră a modului de gestionare a spațiului public coordonat în anii 90 care a destabilizat parțial coerența zonei centrale. Orientarea blocurilor cu calcane spre zona pieței dovedește nu doar o eroare de amplasare ci și una de proiectare contrară oricărei înțelegeri de ansamblu care nu se mai poate armoniza cu monumentul istoric din apropiere.

Fronturile caselor care au delimitat perimetrul pieței sunt în prezent destul de depărtate oferind perspective generoase, dar amenajarea unor trasee auto perimetrice cu borduri specifice unor drumuri de extravilan împrate unitatea spațiului central. Amenajările drumului național au ridicat nivelul de călcare, iar spațiul pieței a rămas considerabil mai jos, la fel se constată că la nivelul pieței biserica a rămas cu un nivel de călcare mai scăzut, ceea ce impune necesitatea unei amenajări perimetrale de drenare. Aceste amenajări funcționale au impus în timp percepția unei piețe centrale determinată de străzile care

bordează fronturile caselor pe laturile de nord, sud și est, iar pe latura de vest de frontul blocurilor ANL.

Gardul care fragmentează spațiul public ad-hoc, fără să existe autorizație pentru o astfel de amplasare

Principalele obiective din zona centrală, după un plan interbelic

Restricții și permisivități

- Se elimină împrejmuirea improvizată care divizează spațiul public într-o grădină semipublică și drumuri de tranzit
- Se identifică alei funcționale pentru fluidizarea circulației pietonale în perimetrul pieței
- Se potențează intervenții care să pună în valoare monumentul istoric din centrul pieței
- Între monument și zona de blocuri se recomandă introducerea unei perdele verzi, care să intermedieze între cele două tipuri de arhitectură, dar fără să se afecteze percepția vechiului ring, față de care se recomandă o perspectivă simbolică
- În lipsa unor informații clare nu se avansează propuneri privind vegetația dispusă răzleț, dar nu este exclus ca acestea să păstreze repere din alei care au funcționat pe latura de nord și sud a bisericii
- Se recomandă o luminare arhitecturală a monumentului
- În urma amenajării pieței din Viișoara zona se poate declara non-aedificandi, cu excepția lucrărilor de artă de for public pentru care se pot prestabili zone special amenajate în cadrul proiectului.

Bibliografie:

Corneliu Gaiu, Vasile Duda, *Topografia monumentelor din municipiul Bistrița*, vol. II, editura Nosa Noastră, 2015.

Anexe – Hărți istorice

Harta 1769-1773

Harta 1869

Hartă 1881

Hartă 1887